① ماۋۇ قەلەم سىزنىڭكىغۇ دەيمەن.

② بۇ رومان بەك قىزىققۇ دەيمەن.

③-ئەتە سىلەرمۇ ئېكىسكۇرسىيىگە بارامسىلەر؟

- بارىمىزغۇ دەيمەن.

④- ھېلىقى لۇغەتنى باھار ئالدىمۇ؟

- ئالمىدىغۇ دەيمەن.

قۇش قېرىپ تورغان چۇشمەس، ئەر قېرىپ قولغا چۇشمەس

(ئۇيغۇر خەلق ماقالى)

كۆنۈكمە

1- تۆۋەندىكى جۈملىلەرنى بىرلەشتۈرۈپ ھەممىدە تۈركچىگە تەرجىمە قىلىڭ.

① بايا، سىلەر سەنئەت نومۇرلار، كۆر -، سىلەر، ئۇيغۇرچە، ئۇسۇل، بەك، ياخشى، ئوينا - .

② مەن، سىنىپ باشلىقى، سورا -، قاسىم، ئېگىز، سەكرەش-، بەك، ياخشى، ئوينا -.

③ئۆ كىكىمىز، يۈگۈرەش -، باق -، مەن، ئۇ، سەل، چاپسانراق، يۈگۈر -،

④ چۈش، بۈرۈن، خالىدە، تېلېفون، كەل -، ئۇ، زاۋۇت، قايت -، كەل -. ھازىر خۇلاسە، ياز -، ئۆگۈنلۈككە، ئۇ، دەم ئال -، شۇ، كۈن، چۈش، كېيىن، بىز، مەكتەپ، ئوينا -، كەل -.

⑤ تۈنۈگۈن، كۆرگەزمىخانا، سانائەت، كۆرگەزمە، كۆر -، ئىمىن، بىلەن، ئۇچراش -، قال -، ئۇ، ئۆز، ئورۇن، بىر نەچچە خىزمەتداش، بىلەن ئۈرۈمچى، بىر، يىغىن، قاتناش -. ئەتە، ئاقسۇ، كەت -. سىلەر، سالام. ئېيت -.

2- تۆۋەندىكى جۈملىلەرنى تۈركچىگە تەرجىمە قىلىڭلار.

① ئالىي مەكتەپنى تۈگىتىپ يۇرتىمىزغا قايتقىنىمدا سىز تېخى باشلانغۇچ مەكتەپتە ئوقۇۋېتىپتىكەنسىز.

② دەرەخلەر ئۈستىدە سېرىق، ئالا – يېشىل ۋە تۈرلۈك قۇشلار سايرىشىپ تۇرىدىكەن، بىراق، بۇلار يىراقتا ئۇچۇپ كېتەلمەيدىكەن.

③ ئالىي مەكتەپتە ئەڭ يېقىن ئۆتكەن ساۋاقدىشىم يۈسۈپ ھازىر سودىگەرچىلىك قىلىۋېتىپتۇ.

1) بولۇشلۇق شەكلى

بار + ىدىكەنـ + مەن ← بارىدىكەنمەن

كۆ ر + ىدىكەنـ + سىز ← كۆرىدىكەنسىز

قاتناشـ + دىكەن + ← قاتنىشدىكەن

ئاڭلا + يدىكەنـ + ىمىز ← ئاڭلايدىكەنمىز

ئوقۇ + يدىكەنـ + سىلەر ← ئوقۇيدىكەنسىلەر

2) بولۇشسىز شەكلى

كۆرمە + يدىكەنـ + مەن ← كۆرمەيدىكەنمەن

كەلمە + يدىكەنـ + مىز ← كەلمەيدىكەنمىز

بارما + يدىكەنـ + سىلەر ← بارمايدىكەنسىلەر

يازما + يدىكەن ← يازمايدىكەن

3) سوئال شەكلى

يازىدىكەنمەنـ +مۇ ← يازىدىكەنمەنمۇ

بارىدىكەنسىز +مۇ ← بارىدىكەنسىزمۇ

كۆرمەيدىكەنمىز +مۇ ← كۆرمەيدىكەنمىزمۇ

كەلمەيدىكەنـ +مۇ ← كەلمەيدىكەنمۇ

ئىزاھات: ۋاستىلىك ھازىرقى زامان خەۋەر رايى تۆۋەندىكىدەكمۇ ياسىلىدۇ. مەسىلەن:

كۆر + ەمـ + دىكەنـ + مەن ← كۆرەمدىكەنمەن

ياز + امـ + دىكەنـ + سەن ← يازامدىكەنسەن

ئوقۇ+ مـ + دىكەن ← ئوقۇمدىكەن

بارما+ مـ + دىكەنـ + مىز ← بارمامدىكەنمىز

قانتاشما+ مـ + دىكەنـ + سىلەر ← قاتناشمامدىكەنسىلەر

3- «...غۇ (قۇ) دەيمەن»

ئىش- ھەرىكەتنىڭ يۈز بېرىش ئېھتىماللىقىنى بىلدۈرىدۇ. مەسىلەن:

يېزىۋات + ىپتىمەن ← يېزىۋېتىپتىمەن
كۆرۈۋات + ىپسىلەر ← كۆرۈۋېتىپسىلەر
ئىشلەۋات + ىپتۇ ← ئىشلەۋېتىپتۇ

2) **بولۇشسىز شەكلى**

بولۇشسىز پېئىل + يۋات + ۋاستىلىك ئۆتكەن زامان خەۋەر رايى قوشۇمچىسى
كەلمە + يۋات + ىپتىمەن ← كەلمەيۋېتىپتىمەن
كۆرمە + يۋات + ىپتىمىز ← كۆرمەيۋېتىپتىمىز
بارما + يۋات + ىپسەن ← بارمايۋېتىپسەن
يازما + يۋات + ىپتۇ ← يازمايۋېتىپتۇ

ئىزاھات: تۆۋەندىكى شەكىلدىمۇ ياسىلىدۇ.

كۆرۈۋات + ما + پتىمەن ← كۆرۈۋاتماپتىمەن
كېلىۋات + ما + پسىز ← كېلىۋاتماپسىز
ئوقۇۋات + ما + پتۇ ← ئوقۇۋاتماپتۇ

3) **سوئال شەكلى**

بولۇشلۇق ۋە بولۇشسىز پېئىل + ئۇلانما سۆز «مۇ»
يېزىۋېتىپتۇ + مۇ ← يېزىۋېتىپتىمۇ
يازمايۋېتىپتۇ + مۇ ← يازمايۋېتىپتۇمۇ
يېزىۋاتماپتۇ + مۇ ← يېزىۋاتماپتۇمۇ
يېزىۋېتىپتىمەن+مۇ ← يېزىۋېتىپتىمەنمۇ

2- **ھازىرقى زامان پۈتمىگەن ھاللىق ۋاستىلىك خەۋەر رايى**

سۆزلىگۈچى داۋاملىق يۈز بېرىۋاتقان ياكى تەكرار يۈز بېرىۋاتقان ۋەياكى يۈز بېرىش ئېھتىمالى بولغان ئىش – ھەرىكەتنى ۋاستىلىك ھالدا بايان قىلىدۇ. مەسىلەن:

ئالىمنىڭ ئاكىسى ياپونىيەدە ئوقۇيدىكەن.

ئەتە بىز ئېقىم مەسىلىسى توغرۇلۇق ئىلمىي لېكسىيە ئاڭلايدىكەنمىز.

ئالىيەلەر دائىم مەكتەپ كۇتۇپخانىسىغا بېرىپ دەرس تەكرارلايدىكەن.